SCIENCE PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

10-son (5-jild)

2025

ISSN: 2181-1342 (Online)
Сайт: https://scienceproblems.uz
DOI: 10.47390/SPR1342V5I10Y2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 10 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY’ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent;

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori;

Xolikulov Axmadjon Boymahammatovich – tarix fanlari doktori;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent;

Saidov Sarvar Atabullo o‘g‘li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo‘limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Azizov Sherzod O‘ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b,;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent,;

Jabborova Charos Aminovna - iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor;

Yaxshilikov Jo‘raboy – falsafa fanlari doktori, professor;

G‘aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori;

Hoshimxonov Mo‘min – falsafa fanlari doktori, dotsent;

O‘roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari doktori (DSc), Professor.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor;

Ko‘chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor;

Mirsanov G‘aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Qodirova Muqaddas Tog‘ayevna - filologiya fanlari nomzodi, dotsent.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O‘zbekiston Respublikasida xizmat ko‘rsatgan yurist;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b.,;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor;

Asadov Shavkat G‘aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD);

Jo‘rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Normatov Bekzod Akrom o‘g‘li — yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD);

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo‘yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD).

22.00.00- SOTSIOLOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po‘latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo‘tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O‘zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro‘yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo‘yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil: scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

IJTIMOIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI
5-jild, 10-son (oktyabr, 2025). - 538 bet.

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

Jahongirov Burxon
O'ZBEKISTON VA BUYUK BRITANIYA MUNOSABATLARI 13-18

Kenjayev Sardor Nurmurod o'g'li
AMIR TEMUR DAVRIDA MINTAQADA KATOLIK CHERKOVI FAOLIYATI 19-23

Atamuratova Dilafruz Rashidovna
XORAZM TARIXINI O'RGANISHDA "TARJIMON" GAZETASINING AHAMIYATI 24-28

Karimbayeva Salomatxon, Isxakov Bexzod Barkamalovich
FARG'ONA VODIYSI O'ZBEKLARI MODDIY MADANIYATIGA
DOIR QARASHLAR TAHLILI 29-34

Лукашова Наталья Михайловна
ИСТОРИЯ ТАШКЕНТА 30-Х ГОДОВ XVIII - ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЫ XIX ВЕКА,
ПРЕДСТАВЛЕННАЯ В РУССКИХ ИСТОЧНИКАХ 35-40

Asadova Ra'no Baymanovna
1991–2025-YILLARDA O'ZBEKISTON-HINDISTON DIPLOMATIK
VA TA'LIMIY HAMKORLIGINING RIVOJLANISHI:
TARIXIY ASOSLAR VA ZAMONAVIY ISTIQBOLLAR 41-44

Turdimuratov Yangiboy Allamuratovich
ETNOIQTISODIYOT XO'JALIK FAOLIYATI SEGMENTI SIFATIDA, UNING O'ZIGA XOS
XUSUSIYATLARI, FUNKSIYALARI VA SHAKLLARI 45-52

Tursunov Farrux G'ulomovich
QASHQADARYO VOHASI TOJIKLARINING HUNARMANDCHILIK TAOMILLARIDAGI
O'ZGARISHLAR 53-58

Mullajanova Xosiyat Yazdankulovna
XIX ASR OXIRIDA RUS GEOGRAFIK JAMIYATNING ILMIY TADQIQOTLARI
VA ULARNING XUSUSIYATLARI 59-63

Муминов Азизбек
ИСТОРИЯ ЖИЗНИ И НАУЧНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ РАФАЭЛЯ ПАМПЕЛЛИ,
ПРИЕХАВШЕГО В ТУРКЕСТАН В НАЧАЛЕ XX ВЕКА 64-69

Suyarov Maxmudjon Sobirjon o'g'li
YUNON-BAQTRIYA TANGALARIDA AYOLLAR OBRAZI – DINIY-SIYOSIY
RAMZ SIFATIDA 70-74

Tuyev Fazliddin Erkinovich
BUXORO, NAVOIY VA SAMARQAND VILOYATLARIDAGI MUZEYLARINING XORIJIY
ALOQALARI 75-80

Mamatqulov Bekzod Sherozovich, Shonazarov Elnur Abbos o'gli
QASHQADARYO VILOYATIDA AYOLLAR BANDLIGI VA YENGIL SANOAT
TARMOQLARINING IJTIMOIY-IQTISODIY ROLI:
TARIXIY TAHLIL VA NATIJALAR 81-85

Jumayeva Shohida Choriyevna
SURXONDARYO VILOYATIDA CHORVACHILIK SOHASIDA MUTAXASSISLAR TAYYORLASH JARAYONIDAGI TARKIBIY O'ZGARISHLAR 86-90

Azatov Allayar
RIVOJLANGAN O'RTA ASRLAR YOZMA MANBALARIDA QUYI AMUDARYO HAVZASI VA "XORAZM DENGIZI" TO'G'RISIDAGI MA'LUMOTLAR 91-99

Ro'ziyeva Mashxura Abdimuminovna
LO'LILARDA O'ZLIKNI ANGLASHNING ZAMONAVIY JIHATLARI 100-105

Orunbayev Aslı
IKKINCHI MASHRUTIYAT JARAYONIDA JÖN TURKLAR HARAKATI VA RESPUBLIKA G'OYALARINING SHAKLLANISHI 106-113

Matyaqbov Toyirjon Sultanbayevich
XORAZM VOHASI NEOLIT DAVRI O'RTA BOSQICHI KULOLCHILIGI XUSUSIDA BA'ZI MULOHAZALAR 114-116

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Doniyorova Shaxnoza Doniyorovna, Abdujalilov Xojiakbar Abdujalil o'g'li
O'ZBEKISTON IQTISODIYOTIDA XUSUSIY SEKTORNING O'RNI VA UNI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI 117-122

Bazarova Gulnora Gulamovna
O'ZBEKISTON IJTIMOIY-IQTISODIY RIVOJLANISHIDA SHANXAY HAMKORLIK TASHKILOTI.(UMUMIY MAQSADLAR YO'LIDAGI RIVOJLANISH)........ 123-127

Yadiyarova Shahnoza
THE ROLE OF THE MARKETING SYSTEM IN INCREASING THE COMPETITIVENESS OF LOCAL ENTERPRISES 128-135

Нурмуродов Камолиддин Пирмаматович
НАУЧНЫЕ ВЗГЛЯДЫ К ПОНЯТИЮ ФИНАНСОВЫЕ РЕСУРСЫ 136-141

Mamatqulova Muxlisa Mamirjanovna
O'RMON XO'JALIGINI MOLIYALASHTIRISHNING BYUDJET VA BYUDJETDAN TASHQARI MANBALAR HISOBIGA MOLIYALASHTIRILISHI 142-146

Olimjonova Sexriyo Muzaffar qizi
TURIZM INDUSTRIYASI VA MEHMONDO'STLIK XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISHDA MAHALLIY RESURSLARDAN SAMARALI FOYDALANISH 147-150

Anvarova Muhsinakhon Otabek kizi
THE ROLE OF BIOSPHERE RESERVES AND NATIONAL PARKS IN TOURISM 151-154

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Yusupova Ranoxon Tolibjonovna
TECHNICAL DEVELOPMENT AS AN ETHICAL-STRATEGIC RESOURCE 155-158

Adilov Zafar Yunusovich
MAHMUD AZ-ZAMAXSHARIYNING INSON KAMOLATI HAQIDAGI FALSAFIY QARASHLARI 159-165

Xo'janova Tamara Jo'raevna
YANGI DAVR VA HOZIRGI ZAMON FALSAFASIDA AXBOROT URUSHLARINI O'RGANISHNING PARADIGMALARI 166-170

Narziyev Zubaydillo Ibodilloyevich
AZIZIDDIN NASAFIYNING "ZUBDAT UL - HAQOYIQ" ASARI TASAVVUF FALSAFASIGA OID MUHIM MANBA 171-175

Axmedova Dilrabo Sa'dullayevna
YOSHLARDA MA'NAVIY VA AXLOQIY QIYMATLAR: AN'ANAVIY VA ZAMONAVIY O'RTASIDAGI TENGSIZLIKLAR VA RIVOJLANTIRISH YO'LLARI 176-179

Murtozayev Shahobiddin Baxriddinovich
UMAR SUXRAVARDIYNING "AVORIF UL-MAORIF" ASARINING IJTIMOIY-AXLOQIY TAHLILI 180-185

Shamsutdinova Nigina Karimovna
ABU ALI IBN SINO IRFONIY QARASHLARI: «TA'BIRI MANZIL» ASARI MISOLIDA 186-190

Pardayeva Marhabo Davlatovna
"ODAMIYLIK" TUSHUNCHASINING ZAMONAVIY KONTEKSTDA TRANSFORMATSIYASI 191-197

Aripova Zulfiyaxon Solijonovna
SHARQ FALSAFASIDA IJTIMOIY ADOLAT TAMOYILLARI: FOROBIYNING FALSAFIY MEROSI MISOLIDA 198-203

Muxtorova Tutixon
ZAMONAVIY DUNYODA YOSHLARNING MA'NAVIY-RUHIY BARQARORLIGINI SHAKLLANTIRISHNING FALSAFIY MASALALARI 204-211

Xakimov Abdulboqi
YOSHLARDA MANTIQIY VA TANQIDIY FIKRLASH QOBILIYATLARINI SHAKLLANTIRISHDA FALSAFANING AHAMIYATI 212-216

Sardorbek Jabbarov Buron o'g'li, Mirzakhmedov Abdurashid Mamasidiqovich
ISTE'MOLCHILIK JAMIYATIDA AHOLINING ISTE'MOL ME'YORI 217-224

Taniqulov Jonibek Ashirkulovich
TA'LIM MADANIYATI VA UNING FALSAFIY FUNDAMENTLARI: KONSEPTUAL YONDASHUVLAR, GNOSEOLOGIK ILDIZLAR VA AKSIOLOGIK TAHLIL 225-229

Бердалиева Севара Дамировна
СПОСОБЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ТРУДОВ АЛЛАМА ЮСУФА ХОСА ХАДЖИБА В РЕШЕНИИ СОВРЕМЕННЫХ ЭТИЧЕСКИХ ПРОБЛЕМ 230-234

Хушбоков Ойбек Уралович
СОВРЕМЕННАЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ КОНЦЕПТОСФЕРА УЧИТЕЛЯ В НОВОМ УЗБЕКИСТАНЕ 235-239

Fayziyev Xurshid Jumayevich
VOLTER DAVRIDA FRANSIYADA MA'NAVIY MIHITNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI 240-244

Muxiddinova Xakimaxon G'ulomovna
EKOLOGIK TAFAKKUR VA YASHIL IQTISODIYOT – UCHINCHI RENESSANSNING YANGI FALSAFIY PARADIGMASI SIFATIDA 245-250

Zokirov Mirzo
MAMLAKATLARNING TANAZZUL VA TARAQQIYOTINI BELGILOVCHI IJTIMOIY-FALSAFIY OMILLAR 251-255

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

Jo'rayev Nabi Narziyevich
O'ZBEK MILLIY LINGVOMADANIYATINING QADIMIYLIK VA ZAMONAVIYLIK ASOSLARI 256-262

Eshtuhtarova Bibigul Bektoshevna
PRAGMATICS OF GENDERED COMMUNICATION IN ENGLISH 263-267

Zaripova Matluba Kulfidinovna
GRAMMATICAL MEANS OF EXPRESSING PEJORATION IN UZBEK AND RUSSIAN 268-271

Sayipova Dilobar Raximovna
ADABIYOT FANIGA OID KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISHDA MUSTAQIL TA'LIM TOPSHIRIQLARINING AHAMIYATI 272-275

Soibova Gulchiroy Bakhtiyorjon qizi
TRANSLATION ISSUES IN THE GENERAL AND SPECIFIC OCCURRENCE OF THE HORSE IN ENGLISH AND UZBEK CULTURES 276-281

Zokirova Shaxzoda Nodirjon qizi
TELEVISION AS A RHETORICAL ARENA: THE MANIFESTATIONOF CLASSICAL RHETORICAL CANONS IN MODERN TV GENRES 282-288

Abdujalilova Ruxshona Abdug'afforzoda
INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA KRIMINALINGVISTIK BIRLIKLARNING SHAKLLANISHINING GRAMMATIK XUSUSIYATLARI 289-293

Abduraximova Feruza Boxadirovna
O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDA OT YASOVCHI QO'SHIMCHALARNING QIYOSIY TAHLILI 294-300

Jalolova Feruza Normurodovna
INGLIZ VA O'ZBEK XALQ ERTAKLARINING LINGVOMADANIY XUSUSIYATLARI 301-305

Ahrorova Nigina Anvarovna
MIFOLOGIK TASAVVURLAR MUAYYAN VOQELIK MOHIYATI 306-309

Razikov Baxtiyor Kosimovich
MEMLAR TILIDAGI NEOLOGIZM: QOIDABUZARLIKMI YOKI INNOVATSIYAMI? O'ZBEK RAQAMLI DISKURSI MISOLIDA 310-314

Kutbiddinova Nazokatkhon Dovudkhon qizi
GENDER-BASED DIFFERENCES IN THE USE OF PHRASEOLOGISMS IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES 315-319

Nazarova Sabrina Zafarjon qizi
YOZMA NUTQDAGI GRAMMATIK BUZILISHLAR: AGRAMMATIK DISGRAFIYANING LINGVISTIK VA NEYROPSIXOLOGIK ASOSLARI 320-323

Ёлдашалиева Мадина Зиёджон кызы
ЖЕНСКОЕ СЧАСТЬЕ КАК ПРИНЯТИЕ ЛЮБВИ И ЗАЩИТЫ В ПОВЕСТИ ЧИНГИЗА АЙТМАТОВА «ТОПОЛЁК МОЙ В КРАСНОЙ КОСЫНКЕ» 324-326

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

Salimova Diyoraxon Baxtiyorjon qizi
HAVO TRANSPORTIDA TASHUVCHI JAVOBGARLIGINING NAZARIY DOKTRINASI 327-333

Abdullayev Rustam Kaxramanovich
JINOYATLARNI TERGOV QILISHDA RAQAMLI DAKTILOSKOPIYANING IMKONIYATLARI 334-339

Давронов Атобек Равшанович
ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ КАК ВСПОМОГАТЕЛЬНЫЙ СУБЪЕКТ УГОЛОВНОГО ПРОЦЕССА: ДОКТРИНАЛЬНЫЕ ПОДХОДЫ 340-349

Eshturdiyeva Farangiz Baxodir qizi
OʻZBEKISTONDA HUQUQ IJODKORLIGI SIYOSATI: STRATEGIK PRINSIPLAR VA ULARGA YANGICHA NAZARIY YONDASHUV 350-355

Исламов Самандар Олимжон угли
ПРАВАВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ КРИПТО-АКТИВОВ В СТРАНАХ СНГ: АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ И ПУТИ РЕШЕНИЯ 356-363

Uteniyazov Keulimjay Kuanышbayevich
AYBLOV TUSHUNCHASI, TURLARI VA UNING JINOYAT-PROTSESSUAL HUQUQ TIZIMIDAGI OʻRNI 364-370

Ikramov Abrorbek Kamoliddinovich
ASOSSIZ BOYISH NATIJASIDA VUJUDGA KELGAN MAJBURIYATLAR 371-375

Muxitdinova Firuza, Saidakamal Mamasoliyev
ZAMONAVIY AXBOROT MAKONIDA INSON HUQUQLARINI HIMOYA QILISHNING XALQARO-HUQUQIY ASOSLARI 376-380

Бахриддинова Бехруза Бахриддиновна
ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНЫХ ПОДХОДОВ К СОВРЕМЕННОМУ ПОНИМАНИЮ ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЩЕСТВА 381-388

Axmedov Dilshod Baxramovich
MAʼMURIY SUDLARDA PROKUROR ISHTIROKINI SAMARALI TAʼMINLASHNING AMALIY MASALALARI 389-394

Shodmonov Farrux Fayzullo oʻgʻli
DAVLAT BOSHQARUVIDA TRANSCHEGARAVIY SUVLARDAN FOYDALANISHNING SAMARALI TIZIMINI SHAKLLANTIRISH MASALALARI 395-401

Bozorov Ulugʻbek
TEXNIKA YOʻNALISHI OLIY TAʼLIM MUASSASALARIDA TALABALARNI KASBIY-HUQUQIY KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH MODELI 402-407

Nurullayeva Djamilya Sayfiyevna
OʻZBEKISTONDA SPORT TASHKILOTLARINING HUQUQIY MAQOMI VA ULARNING MOLIYAVIY MUSTAQILLIGI 408-413

Reymbayeva Guldaulet Kurbanbayevna
TURIZM XIZMATI SOHASIDA ISTEʼMOLCHI HUQUQLARINI HUQUQIY TAʼMINLASH MUAMMOLARI VA ISTIQBOLLARI 414-420

Shirinqulov Baxtiyor Iftixor o‘g‘li
MEHNATNI MUHOFAZA QILISH QOIDALARINI BUZISH JINOYATLARINI TERGOV QILISHDA KO‘ZDAN KECHIRISH TERGOV HARAKATINI O‘TKAZISHNING TAKTIK XUSUSIYATLARI 421-428

Salomov Xumoyun
OMMAVIY-HUQUQIY MUNOSABATLARDA QONUNIYLIKNI TA’MINLASHDA PROKURATURA ORGANLARINING AHAMIYATI 429-433

Kakhramonova Aziza
THE PRINCIPLE OF INTERNATIONAL LAW ENSURING THE RIGHT OF A CHILD TO LIFE, SURVIVAL AND DEVELOPMENT AND ITS ESSENCE 434-437

Xoliqova Gavhar Ramazon qizi
XALQARO XUSUSIY HUQUQDA ALIMENT MAJBURIYATLARINI TARTIBGA SOLISHNING KOLLIZION MASALALARI 438-444

Sharipov Firdavs Xolnazarovich
OLIY MAJLIS QONUNCHILIK PALATASINING QONUN IJODKORLIGI FAOLIYATIDA AYRIM YORDAMCHI TUZILMALARNING ISHTIROKI 445-450

Nugmanov Nugman Abdullayevich, Nizomova Nastarin Vladimirovna
PARTICIPATION OF WOMEN IN SHAPING THE DIGITAL LEGAL SPACE 451-456

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

Djamaldinova Shaxlo Obloberdiyevna
TIBBIYOT OLIYGOHI TALABALARINI EMOTSIONAL VA KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHGA YO‘NALTIRILGAN METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH 457-462

Nabiullin Rishat Xismatullovich, Raxmonov Azizbek Abdullajonovich
XORIJDA KORPORATIV SPORTNI RIVOJLANTIRISH VA O‘ZBEKISTONDA XORIJ TAJRIBASINI JORIY ETISH 463-468

Xudayberganov Otabek Erkinovich
BASKETBOL VOSITALARI VA MUAMMOLI O‘QITISH USULLARI YORDAMIDA JISMONIY MADANIYAT FAKULTET TALABALARINING KASBIY KO‘NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH 469-474

Nishonova Dilafruz
O‘QUVCHILARDA IQTISODIY MADANIYATNI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK IMKONIYATLARI 475-480

Davletyarova Laylo Baxodirovna
YENGIL ATLETIKADA TRENERLIK FALSAFASINI RIVOJLANISHI 481-486

Madrahimov Alisher Maxammadibroximovich
O‘RTA MAKTAB O‘QUVCHILARI O‘RTASIDA ZO‘RAVONLIK PROFILAKTIKASINI YANADA TAKOMILLASHTIRISH YO‘LLARI 487-493

Шавилова Наталья Сергеевна
ПРИМЕНЕНИЕ ИГРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА: ВЛИЯНИЕ НА МОТИВАЦИЮ И КАЧЕСТВО ОБУЧЕНИЯ 494-500

Nosirov Murod Zakirovich, Jonibekova Sevara Dilmurod qizi
FIZIK JARAYONLARNI KOMPYUTERDA MODELLASHTIRISH ORQALI TA’LIM SAMARADORLIGINI OSHIRISH 501-508

Mattiyeva Feruza Begmatdulabovna
ZAMONAVIY LINGVODIDAKTIK YONDASHUVLAR ASOSIDA TARJIMA DARSLARINING SAMARADORLIGINI OSHIRISH 509-515

Qarshiboyeva Maftuna Komiljon qizi
RAQAMLI MUHITDA O‘SMIR YOSHDAGI BOLALARNING ESTETIK EHTIYOJLARINING SHAKLLANISHI 516-519

Usmonqulov Jo‘rabek Erkin o‘g‘li, Kubayiva Sarvinoz Asrorbek qizi
TALABALARNING KASBIY MAHORATINI RIVOJLANTIRISHDA MUSTAQIL TA’LIMNING O‘RNI VA AHAMIYATI 520-525

Xayitova Dilovar Ismat qizi
STEAM INTEGRATSIYASI ORQALI AXBOROT-PROTSESSUAL TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISHNING SAMARALI YO‘LLARI 526-532

Soliyeva Muqaddas Nurnazarovna
THE EFFECTIVENESS OF TASK-BASED LANGUAGE TEACHING (TBLT) IN UZBEK CLASSROOMS 533-537

SCIENCE PROBLEMS.UZ

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari
Actual Problems of Humanities and Social Sciences
Volume 5 | Issue 10 | 2025
ISSN Online: 2181-1342

Received: 15 September 2025
Accepted: 1 October 2025
Published: 10 October 2025

Article / Original Paper

MAHMUD AZ-ZAMKHSHARI'S PHILOSOPHICAL VIEWS ON HUMAN PERFORMANCE

Adilov Zafar Yunusovich
Associate Professor, Mamun University

Abstract. This article analyzes the philosophical views of the great scholar Mahmud al-Zamakhshari, who lived and worked in the 11th-12th centuries, on human perfection. It also discusses from a philosophical perspective the fact that Zamakhshari's views, rich in interpretation, linguistics, and wisdom, are considered a rich example of philosophy and the culture of thought.

Keywords: Mahmud az-Zamakhshari, existence, philosophy of time, tafsir, Muqaddamat al-Adab, stars, Qur’anic interpretation.

MAHMUD AZ-ZAMAXSHARIYNING INSON KAMOLATI HAQIDAGI FALSAFIY QARASHLARI

Adilov Zafar Yunusovich
Ma’mun universiteti dotsenti

Annotatsiya. Ushbu maqolada XI–XII asrlarda yashab ijod qilgan buyuk alloma Mahmud az-Zamaxshariyning inson kamoloti haqidagi falsafiy qarashlari tahlil qilinadi. Shuningdek, Zamaxshariyning tafsir, tilshunoslik va hikmatga boy qarashlari falsafa va tafakkur madaniyatining boy namunasi hisoblanishi masalasi falsafiy jihatdan muhokama qilinadi

Kalit so‘zlar: Mahmud az-Zamaxshariy, borliq, vaqt falsafasi, tafsir, Muqaddamat ul-Adab, yulduzlar, Qur’on tafsiri.

DOI: https://doi.org/10.47390/SPR1342V5I10Y2025N27

Inson tushunchasi uning kamoloti barcha zamonlarda o‘rganilgan bo‘lib bugungi kunda ham o‘z dolzarbligini yo‘qotmagan. Diniy manbalar, dunyoviy institutlar, sotsiologik tashkilotlar, olimlar, adiblar va ulug‘ mutafakkirlar tomonidan inson va uning kamoloti muhim ahamiyat kasb etgan. Inson tabiatan tana va ruhdan tashkil topgan bo‘lib, jismonan sog‘lom, ma’naviy barkamol insongina jamiyatga hamda tevarak atrofdagilarga manfaat keltira oladigan komillik darajasiga ko‘tariladigan Odam avlodidir. Islom manbalari Qur’oni Karim va hadisi shariflarda insonni nima maqsadga yaratilganligi to‘g‘risida, uning jamiyatdagi bajarishi lozim bo‘lgan vazifalari haqida ko‘rsatmalar keltirilgan. Shuningdek yurtimizdan o‘tgan allomalarimizdan Mahmud az-Zamaxshariy asarlarida inson va uning kamoloti to‘g‘risida qimmatli falsafiy g’oyalarni ilgari surib, ushbu g‘oyalar bugungi kunda ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Zamaxshariyning falsafiy g‘oyalariga ko‘ra, inson mukammal bo‘lishi uchun u ma’rifatli kishilarga yarashmaydigan takabburlikni qilmaslikni maslahat beradi:

Mol-mulk orqasiga yashirinib, kibrga berilib;

nasl-nasabi bilan magʻrurlanmaslik kerak;

Lunjlaringni shishirib, bobolaring bilin iftixor qilish senga loyiqmi?! [1, 54].

deb insonlarga illatlar bilan xastalanmaslikni maslahat berdi. Mutafakkir inson nima uchun yaralganligini tahlil qilib, yana tuproqqa qaytishini, gerdayib o'zidan ketmasligini tavsiya qiladi. Demak, alloma fikriga ko'ra, inson dunyo uchun yaralgan emas, balki dunyo inson uchun yaralgandir. Qaysi bir shaxs ilm va taqvo vositasida dunyo va nasabiga burkanmay, kibr va faqir otidan uzoqlashsa u Alloh va rasuli sevgan haqiqiy inson boʻlishiga ishora qiladi.

Qalb holatini nazorat etish. Bu yerda inson botinidagi quvvatlarni idora etishi nazarda tutiladi. Ya'ni qalbda oʻrnashib olgan, uni halokatga olib boradigan, inson hayot mazmunini yoʻqotadigan kibr, hasad, gʻazab, nafrat, gina, kudurat kabi illatlardan poklanish va niyatni poklash darajasiga yetish mumkinligi ta'kidlaniladi.

Bahouddin Naqshband bu ma'noda ta'kidlaganlar:

Zi gʻayrat xonai dilro zi gʻayrat kardaam xoli,

Ki gʻayratro nameshoyad dar in xilvat saro budan.

Mazmuni:

Gʻayrat qilib, gʻayrdan (ya'ni illatlardan) qalbni pokladim, chunki illatlar bu xilvat makoniga arzimaydilar. Kibr, hasad, gina, gʻazab qalbning quvvatlarini kana kabi soʻrib olib, inson quvvatini yomonlikka yoʻnaltiradilar, nafsining quliga aylantiradilar. Qalb va botinni poklash insonni ezgu niyatli, ezgu soʻz va amalli boʻlishiga yordam beradi. Ya'ni inson ilohiy axloq bilan bezanadi.

Jarulloh Zamaxshariy takabburlikning noxushligi haqida gapirar ekan, yana katta gunohlardan biri sifatida odamlarni oʻzining dabdabali kiyimlarini kiyib kibr otiga minib er ustida yurishi bilan boshqalarni kamsitishdir, dedi. Albatta ertaga shu yerning ostiga hech narsasiz nochor holda kirishingni oʻyla, kibr va manmanlik bu yomon xislatga ega boʻlganlarni ahmoq va Allohning rahmatidan uzoq deb ta'riflagan[2].

Tadqiqotchi S. Murodov Farididdin Attorning salbiy illatlardan biri haqida ta'limotiga toʻxtalib, uning quyidagi koʻrinishlarini sanaydi: Birinchisi, olimlik kabi biri. Shu joyda quyidagi hikoyani keltiradi. Oʻzini maqtaydigan ikki olim shoh saroyidagi bazmlarda qatnashardi. Shoh ularning manmanligini bilib, bir-biri haqida fikr soʻrabdi. Birinchisi: "Shohim, u eshakka oʻxshaydi", — desa, ikkinchisi chidolmasdan: "Bu hoʻkiz", — deb javob beribdi. Ikkovining xususiyatini anglagan shoh, ularning qimmati past ekanligiga amin boʻlib, "Bular maqtovga emas, nafratga arziydilar", — debdi. Ertasi kun shoh amirlar, vazirlar va olimlarni bazmga taklif qilibdi. Oshpazlar qovurilgan joʻjani dasturxonga tortibdilar. Shoh xizmatkoriga: "Bu ikki birli olimlarning oldiga arpa va chigʻi qoʻyinglar", — deb buyuribdi. Ikkala olim, nima sababdan bunday sharmandalikka duchor boʻlganliklarini soʻrashibdi. Shoh: "Olimlar koʻrsatmasiga aqlli odamlar doim rioya qilishadi. Sen aytdingki, bu kishi hoʻkiz, u esa seni eshakka oʻxshatdi. Odatda hoʻkizlarga gʻachit, eshaklarga arpab berishadi", — debdi. Ular ayblarini tushunibdilar. Yomonlik hech qachon yaxshilik bilan mukofotlanmaydi. Agar nafratga duchor boʻlmay, desang, boshqalarga nafrat koʻz bilan qarama, deydi Attor. Alloma "Rabi'al-abror" asarida, Ibn Samqa degan kotib Xorazmda yashagan kishilar haqida falsafiy qarashlarini keltiradi.U quyidagicha tariflaydi:

من ودينهم ، ظاهرة الخير أصناف في ورغباتهم ، طاهرة نقية وضمائرهم ، والأمانة الوفاء وعندهم ، والديانة السداد ولهم
تحصى ولا تعد ولا يستقصى لا أخر وخصائص ؛ الضعفاء على والتعطف الغرباء، إلى والإحسان ، الأشرار (٣) ومقت ، الأخيار
[3]. Ular toʻgʻri fikrli, diyonatli, vafodor va omonatdor hamdirlar. Ularning vijdonlari toza, har

turli yaxshiliklar qilishga ragʻbat koʻrsatadilar. Ularning yoʻli yaxshilar bilan tutash, yomonlardan uzilgandir. Musofirlarga ehson qilib, zaiflarga mehribonchilik qiladilar. Ularning bu kabi xususiyatlarni sanab adogʻiga yetib boʻlmaydi barcha nazokatlilik va pokizalik kabi xususiyatlar ularda mujassamdir deb, tariflaydi [4].

Shaxs kamolotining asosiy belgilaridan boʻlgan sogʻlom fikr, allohni tanish, oilaga va va’daga vafodorlik, ma’naviy madaniy qadriyatlarni asrab avaylash. Atrofdagi kishilarga begʻaraz yordam koʻrsatish kabi oliyjanob fazilatlar bugungi kunda ham nihoyatda katta ahamiyatga egadir.Mahmud Zamaxshariyning tasavvufiy qarashlari aks etgan asarlaridan biri uning “Maqomot” asari hisoblanadi. “Maqomati Zamaxshariy” shu vaqtga qadar maxsus tadqiq etilgan emas.

Mahmud Zamaxshariy oʻzining “Maqomat Zamaxshariy” asarini hijriy 512 yil rajab oyining boshida yozib tugatdi. Asarning yozilish sabablarini olim asar muqaddimasida bayon qilgan. Ma’lumki, Mahmud Zamaxshariy 512 yili juda ogʻir dardga chalinadi. Kunlardan bir kun u tush koʻradi na tushida: “Ey, Abulqosim! Ajal – haqiqat va orzu-umidlar – aldamchi!”, degan ovozni eshitadi. Kasallikdan tuzalganidan soʻng oʻzining “Maqomot” asarini yozib, uni Makka amiri Ibn Vaqqosga bagʻishlagan. Allomaning falsafiy qarashlarida kishini kamolot bosqichiga yetkazuvchi maqomlar sifatida quyidagilarni keltiradi:

t/r	**Mavzu nomi**	**Ofis raqami**	**Arabcha nomlari**
1	Maqomat ar-Roshid – Hidoyat maqomi	Maqāmat ar-Rāshid	١مقامةالراشد
2	Maqomat al-Gʻaviy – Adashuv maqomi	Maqāmat al-Gʻaviy	مقامةالغوي ٢
3	Maqomat ar-Ru’yon – Ilhomiy koʻrish maqomi	Maqāmat ar-Ru’yān	مقامةالرؤيان ٣
4	Maqomat al-Irjoʻ – Umid maqomi	Maqāmat al-Irjā’	مقامةالإرجواء ٤
5	Maqomat al-Azod – Ozodlik maqomi	Maqāmat al-Āzād	مقامةالآزاد ٥
6	Maqomat az-Zuhd – Zuhd (dunyodan voz kechish) maqomi	Maqāmat az-Zuhd	٦مقامةالزهد
7	Maqomat al-Ifoba – Javob (ijobat) maqomi	Maqāmat al-Ifāba	مقامةالإفابة ٧
8	Maqomat at-Toʻa – Itoat maqomi	Maqāmat at-Tā’a	مقامةالطاعة ٨
9	Maqomat al-Mundhir – Ogohlantirish maqomi	Maqāmat al-Mundhir	مقامةالمنذر ٩
10	Maqomat al-Axbor – Xabar berish maqomi	Maqāmat al-Akhbār	مقامةالاخبار ١٠
11	Maqomat at-Taslim – Taslim boʻlish maqomi	Maqāmat at-Taslīm	١١مقامةالتسليم
12	Maqomat as-Samt – Sukut (jimlik) maqomi	Maqāmat as-Samt	مقامةالصمت ١٢
13	Maqomat at-Toʻa – Itoat maqomi (takror)	Maqāmat at-Tā’a	مقامةالطاعة ١٣
14	Maqomat al-Mundhir – Ogohlantirish maqomi (takror)	Maqāmat al-Mundhir	مقامةالمنذر ١٤
15	Maqomat al-Isti’ona – Yordam soʻrash maqomi	Maqāmat al-Isti’āna	مقامةالاستعانة ١٥

16	Maqomat at-Tayyib – Poklik maqomi	Maqāmat at-Tayyib	١٦مقامةالطيب
17	Maqomat al-Qanoa – Qanoat maqomi	Maqāmat al-Qanā'a	مقامةالقناعة ١٧
18	Maqomat ar-Ruqiy – Yuksalish maqomi	Maqāmat ar-Ruqiy	مقامةالرقي ١٨
19	Maqomat al-Xilof – Qarama-qarshilik maqomi	Maqāmat al-Khilāf	مقامةالخلاف ١٩
20	Maqomat al-Uzla – Uzlat (yolg'izlik) maqomi	Maqāmat al-'Uzla	مقامةالعزلة ٢٠
21	Maqomat al-Hikma – Hikmat maqomi	Maqāmat al-Hikma	٢١مقامةالحكمة
22	Maqomat an-Nadam – Pushaymonlik maqomi	Maqāmat an-Nadam	مقامةالندم ٢٢
23	Maqomat al-Viloya – Valoyat (ma'naviy yetakchilik) maqomi	Maqāmat al-Wilāya	مقامةالولاية ٢٣
24	Maqomat as-Saloh – Isloh maqomi	Maqāmat as-Salāh	٢٥مقامةالصلاح
25	Maqāmat al-Ikhlāṣ — Ixlos maqom	Maqāmat al-Ikhlāṣ	الإخلاص مقامات
26	Maqomat al-Amal – Amal (ish) maqomi	Maqāmat al-'Amal	٢٦مقامةالعمل
27	Maqomat at-Tavhid – Tavhid (yagonalikka ishonch) maqomi	Maqāmat at-Tawhīd	٢٧مقامةالتوحيد
28	Maqomat al-Iboda – Ibodat maqomi	Maqāmat al-'Ibāda	٢٨مقامةالعبادة
29	Maqomat as-Sabr – Sabr maqomi	Maqāmat as-Sabr	٢٩مقامةالصبر
30	Maqomat ash-Shafaqa – Mehr-oqibat maqomi	Maqāmat ash-Shafaqa	٣٠مقامةالشفقة
31	Maqomat Ijabat at-Talaba – Talab qiluvchilarga javob maqomi	Maqāmat Ijābat at-Talaba	٣١مقامةإجابةالطلبة
32	Maqomat al-Juhd – Mehnat maqomi	Maqāmat al-Juhd	٣٢مقامةالجهد
33	Maqomat ad-Duo – Duo maqomi	Maqāmat ad-Du'ā	٣٣مقامةالدعاء
34	Maqomat as-Sidq – Rostlik maqomi	Maqāmat as-Sidq	٣٤مقامةالصدق
35	Maqomat ash-Shukr – Shukr maqomi	Maqāmat ash-Shukr	٣٥مقامةالشكر
36	Maqomat al-Usva – Namuna maqomi	Maqāmat al-Uswa	٣٦مقامةالأسوة
37	Maqomat an-Nasiha – Nasihat maqomi	Maqāmat an-Naṣīḥa	٣٧مقامةالنصيحة
38	Maqomat al-Muroqaba – Nazorat maqomi	Maqāmat al-Murāqaba	٣٨مقامةالمراقبة
39	Maqomat al-Mavt – O'lim maqomi	Maqāmat al-Mawt	٣٩مقامةالموت
40	Maqomat al-Furqon – Farqlash (haq va botilni ajratish) maqomi	Maqāmat al-Furqān	٤٠مقامةالفرقان

41	Maqomat an-Nahy anil-Havo – Nafsu havoni tiyish maqomi	Maqāmat an-Nahy ʼan al-Hawā	٤١مقامةالنهيعنالهوى
42	Maqomat at-Tamossuk – Mustahkamlik maqomi	Maqāmat at-Tamāsuk	٤٢مقامةالتماسك
43	Maqomat as-Salama – Salomatlik maqomi	Maqāmat as-Salāma	٤٣مقامةالسلامة
44	Maqomat al-Xavf – Qoʻrquv maqomi	Maqāmat al-Khawf	٤٤مقامةالخوف
45	Maqomat al-Azm – Azm (qatʼiyat) maqomi	Maqāmat al-ʼAzm	٤٥مقامةالعزم
46	Maqomat as-Sidq – Rostlik maqomi (takror)	Maqāmat as-Sidq	٤٦مقامةالصدق
47	Maqomat al-Basar – Basirat (ichki koʻrish) maqomi	Maqāmat al-Baṣar	٤٧مقامةالبصر
48	Maqomat al-Maraz – Kasallik maqomi	Maqāmat al-Maraḍ	٤٨مقامةالمرض
49	Maqomat al-Hayavon – Hayvonot maqomi	Maqāmat al-Ḥayawān	٤٩مقامةالحيوان
50	Maqomat Ayyam al-Arab – Arablar davri (qadimgi urushlar) maqomi	Maqomat Ayyam al-Arab	**٥٠مقامةأيامالعرب**

Az-Zamaxshariy va Badiuzzamon al-Hamadoniy (vaf. 398/1008) va al-Haririy (vaf. 516/1122) 355 ta maqomotlarining barchasi 50 ta maqomatdan iborat. Uch muallifning ham bir xil sondagi maqom yozganligini koʻramiz, lekin bu maqomlar har bir davrda yozilgandir. Shuni taʼkidlash joizki bu maqomlarning ellikta maqoladan iborat boʻlishini anglatmaydi koʻplab allomalarning maqomatlarining soni turlicha boʻlgan. Ahamiyatli jihati shundaki, Hamadoniy maqomalari “haddasaka(gapruvchi) Isa ibn Hishom, qola (aytdi)”, deb boshlansa, Haririyda roviy(aytuvchi) Horis ibn Hammomdir. Zamaxshariy maqomalari “Ey, Abulqosim!” deb, oʻz-oʻziga xitob qilish bilan boshlanadi. Alloma ushbu maqomatlarni bilish va undagi hikmatlarga amal qilgan kishi ikki dunyo saodatiga erishishiga ishora qiladi. Alloma ”Maqomat”kitobining Tavhid(Allohning yagonaligi) maqomi bobida;Ey, Abul Qosim! Falaklar musaxxar (boʻysundirilgan), yulduzlar musayyar (sayr qilib yuradigan) qilingandir. Ular bir koʻrinib, bir botadi. Baʼzisi bir-biridan uzoqlashib, yana yaqinlashadi. Oy oʻz manzillari boʻylab suzadi, quyosh oʻz aylanasi boʻylab aylanishda davom etadi. Qoʻlingdan ularni toʻxtatish kelmaydi.

Bulutlarni Qabul degan muakkil farishta insho qilaveradi va yerga quyaveradi. Janub degan muakkil farishta esa har tomonga surib, oʻynayveradi. Yer uni minib olganlar ostida tuban boʻlib, kiftida yurganlarga qatlgoh boʻlaveradi. Oʻziga qoziq qilingan togʻlarga beshik boʻlaveradi. Ikki dengizning birining suvi shirin boshqasiniki shoʻr boʻladi va mavjlari bir-biriga qoʻshilmaydi. Qattiq toshlar dengiz suvini yorib chiqadi. Ularni esa daraxt va oʻsimliklar yoradi.

Sen shuning uchun U zotning rahmatidan hamisha umidvor boʻl. Koʻzingdan pardalarni ketkazish uchun U zotning bergan neʼmatlariga shukr qil. Allomaning ushbu falsafiy gʻoyalaridan koʻrinadiki inson yer yuzidagi berilgan neʼmatlar, tinchlik toʻkinlik sogʻlik farovonlik qadriga yetishi lozimdir [5].

Mahmud Zamaxshariy oʻzining “Maqomati Zamaxshariy” asaridajami 50 ta maqomat sheʼriy, nasriy, hikoya va va har bir maqomatga misollar, dalillar koʻrinishida jamlangan boʻlib, oʻzida kuchli maʼno jamlagan irfoniy, tasavvufiy va falsafiy gʻoyalarni mujassamlagan. Ular asosan quyidagicha koʻrinishda:

Shu davrdagi ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy hayotni tasvirlagan hamda chuqur ma'noli tasavvufiy va falsafiy fikrlar majmuasidan iborat;

Diniy-axloqiy nasihatlar, irfoniy qarashlar oʻz aksini topgan;

suhbat, misollar va voqealar orqali ma'nolar ochib berilgan.

Mazmuniy tavsifiga koʻra har bir maqomga Zamaxshariy quyidagi jihatlarga urgʻu beradi:

ijtimoiy adolat, rahm-shafqat, mardlik kabi axloqiy tarbiya unsurlariga katta e'tibor qaratgan;

odob va axloq tuygʻularni ifodalanishi asosan yoshlarni tarbiyalash nuqtai nazaridan ifodalanganligi bilan muhim ahamiyat kasb etadi;

Qur'on karim hamda hadislardan sitatlar, obrazlar orqali ruhiy-axloqiy ta'sir kuchini oshirishning tarbiyaviy-falsafiy hamda tasavvufiy qarashlarning ustunligi bilan ajralib turgan;

50 ta maqomat orqali, Zamaxshariy oʻsha davr jamiyatidagi muammolarni oʻzining falsafiy va tasavvufiy-estetik uslubida ifodalaydi.

Az-Zamaxshariy ta'limotidagi ahloqiy-falsafiy masalalarni tahlil qilganimizda, avvalo Inson kamolotining asosi, har bir shaxs oʻzligini anglanishi va ichki olamini yuksaltirishi hamda tafakkur olamining kengaytirish orqali uning oʻziga xoslik va shaxsiyat beriladi; Naqshbandiya ta'limoti nazariyotchilaridan Muhammad Parsoning Faslul Xitob asarida insonning fe'li, kasbi, san'ati va amalining his orqali boʻlishi haqiqat va zaruratdir. Bu toʻrtta nom Qur'oni karimda "yasna'un", "ya'malun", "yaksibun" va "yaf'alun" tarzida kelgan[6].

Az-Zamaxshariy ta'limotida insonni kamol topishida muhim boʻlgan fazilatlar deb quyidagilarni keltiradi:

*Mazmuni:*Yaxshilik qilish; ya'ni kishilarga, hayvonot olamini barcha turlariga, oʻsimlik va nabototga, qoʻli, amali orqali ezgulik qilishni targʻib qiladi.

Ya'qubi Charxiy "Zalzala" surasi tafsirida inson zarra miqdorda yomonlik qilsa yoki yaxshilik qilsa, uning jazosi yoki mukofotiga sazovor boʻlishini ta'kidlaydi. "Har kim bir zarra yomonlik qilsa, uning uqubati mana shu dunyoda unga yetadi, badaniga ranj, hayotiga balo yoki bemorlik, molida yoki farzandlarida nuqson yuz beradi. [7]. Demak, inson doimo yaxshilik qilishi, bordi-yu biror yomon ishni qilib qoʻysa, bundan darhol pushaymon boʻlishi va tovba qilib, qayta bunday ishni takrorlamasligi kerak.

Zamaxshariy insonlarning axloqiy tamoyillarini falsafiy tahlil qilib quyidagi fikrni keltiradi:

ثلاثة يعرفون في ثلاثة مواطن: الحليم عند الغضب، والشجاع في الحرب، والصديق عند الحاجة *Mazmuni:* "Uch toifali insonlar uch holatda bilinadi, ular gʻazab chiqqanda yumshoq va muloyim boʻla oladigan, urushda jasoratli boʻla oladigan va muhtojlik paytda doʻst boʻla oladigan insonlardir".

Kamtarinlik shaxsda nafsni tiyish, zohiriy emas, botiniy ulkanlikni anglash fazilatini yuzaga chiqaradi. U jamiyatdagi munosabatlarni yumshatadi va muhabbat uygʻotadi.

Muloyim soʻzlik axloqiy fazilat boʻlib, u nafaqat tinchlik va muomala madaniyatini ta'minlaydi, balki insonlar oʻrtasida ishonch va samimiyat rishtalarini bogʻlaydi.

Xulosa tariqasida e'tirof etish joizki, ta'lim tizimiga oʻqitishning yangi texnologiyalari, ilgʻor xorijiy tajribalar qanchalik chuqur kirib bormasin, biz buyuk allomalar avlodi, ilmiy qadriyatlar vorisi sifatida ilm olishning milliy-tarixiy negizlariga tayanishimiz kerak. Zero, ular oʻziga xos ibrat manbai sifatida yuksak qadrga ega. Mahmud Zamaxshariyning ilmiy faoliyati va ilmiy merosi shunday manbalar shodasining eng noyob durdonalaridan biridir.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Маҳмуд аз-Замахшарий. Атвоқуз-Заҳаб фи алмаваизи вал хутоб.-Қоҳира: Дарул-фазийла, 1993. – Б. 54.
2. Маҳмуд аз-Замахшарий. Атвоқуз-Заҳаб фи алмаваизи вал хутоб.-Қоҳира: Дарул-фазийла, 1993. – Б. 56.
3. جزء الأول١٩٩٢.-ص مؤسسة الأعلمي ربيع الأبرار ونصوص الأخبار محمود الزمخشري.٢٩٠
4. جزء الأول١٩٩٢.-ص. ٩١ مؤسسة الأعلمي ربيع الأبرار ونصوص الأخبار محمود الزمخشري
5. أبو القاسم محمود بن عمر الزمخشري. مقامات الزمخشري. بيروت: دار الكتب العلمية
6. Муҳаммад Парсонинг Фаслул Хитоб. asl manba; Литогрофия.Ғ.Ҳ.Арифжонов.-b.227.
7. Яъқуби Чархий. Тафсири Яъқуби Чархий. – Б.220.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 10 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

"Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari" elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat roʻyxatiga olingan.

Muassis: "SCIENCEPROBLEMS TEAM" mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyogʻoch koʻchasi, 70/10-uy. Elektron manzil: scienceproblems.uz@gmail.com

Bogʻlanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).